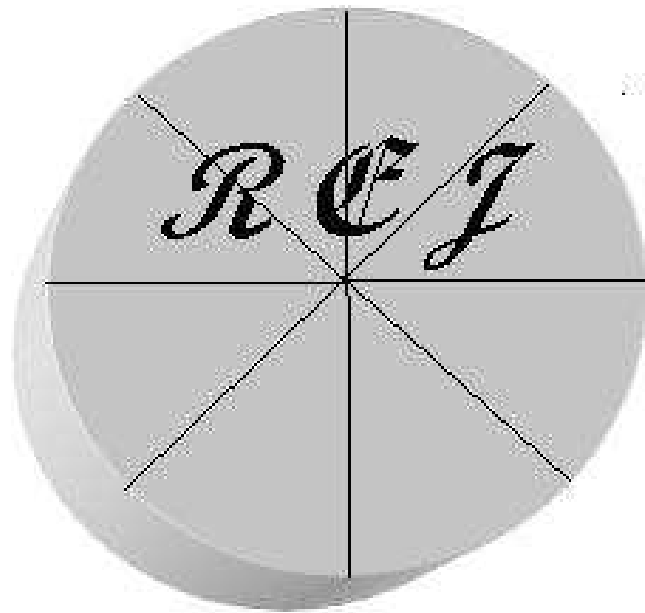

Romani E Journal

ISSN 2000-4885

Ansvarige utgivare: Gregor Kwiek
Utsedd av: Romano Paso Research Centre

Romani Gender Equality

Winter/Vinter No 17. 2014

Table of Contents

Editorial and Summary of Contributions

3

Gregor Dufunia KWIEK: *Vi har lika värde*

4

Editorial and Summary of Contributions

This issue of Romani E Journal contains an article which is an instruction material on gender equality that is in Swedish and was translated from Romani. The original text of this material bears the title *Amen si jekh kuchipe* and was published in Romani E Journal no. 16. The idea with the material in the original language was to introduce and interpret the concept of gender equality into existing practices of Romani culture that promote equality. In other words, this material translated and interpreted the concept of gender equality according to practices and norms familiar to Romani society. The material is entirely in the Romani language, and it has undergone the process of translation into Swedish. The translation into Swedish is not a proper grammatical translation of the material from Romani. Our intention with the translation was to present the material to a non-Romani audience, in order for them to better understand Romani society. For this reason the material was translated in such a way, where it has tried to maintain the original form of expression and way of thinking, and in the process has not focused on Swedish grammar, while still being comprehensible.

Vi har lika värde

Författare: Gregor Dufunia Kwiek

Övningar: Eva Maria Sköld

Översättare: Thereza Eriksson

INNEHÅLL

**VAD HANDLAR DENNA TEXT OM OCH HUR KAN MAN
ANVÄNDA DEN: 6**

VAD ÄR JÄMSTÄLLDHET: 7

FÖRÄNDRINGAR I LIVET: 14

DISKRIMINERING: 22

**HISTORIEN OM KVINNORNAS KAMP FÖR SINA
RÄTTIGHETER!: 27**

VÅLDET OCH KONFLIKTERNA: 32

HUR SKALL VI KÄMPA FÖR JÄMSTÄLLDHET?: 36

Vad handlar denna text om och hur kan man använda den

Denna text vill ge grundlig kunskap om jämställdhet. Ofta när man tänker jämställdhet så tänker man på kvinnors rättigheter, men som det kommer att framgå i detta material så är inte jämställdhet bara för kvinnor.

Detta material är skrivet på Kelderasha och Lovaradialekten. Det finns dock ord i materialet skrivet på andra dialekter för att kunna läsas och nås av så många som möjligt. De dialekter som är de övergripande i texten är utvalda på grund utav att de är de största dialekterna som talas av flest romer runt om i världen. Skulle vi tillexempel valt den polska dialekten så finns det ca 30 000 som talar dialekten och skulle vi valt den finska kalè dialekten så är det ännu färre som talar den. Lovara och Kelderasha dialekterna har störst antal talare runt om i världen och en person från Kelderasha eller Lovaragruppen i Ryssland, Ungern, Amerika eller Spanien tillexempel förstår varandra i de flesta fall lika bra som om dem bott i samma stad. Arli dialekten är även den en stor dialekt men dess talare är inte så spridda runtom i världen och i denna dialekt är det många ord som är serbiska. Vi säger inte att Lovara och Kelderasha dialekterna inte har tagit låneord från andra språk men det vi vill säga är att dessa dialekter talas av flest och är mest utspridda runt om i världen och kan där göra sig förstådda.

Vi måste också få säga att de flesta olika dialekterna förstår varandra, det är inte alltid så stora skillnader.

I detta material finns 5 kapitel. De olika kapitlen ger kunskap om jämställdhet, hur man kan lyfta den, förstärka den och hur vi når den. Till varje kapitel finns övningar och i vissa finns det bilder och illustrationer som kan hjälpa dig med materialet. Testerna är inte bara till för att testa dina kunskaper eller din förståelse av materialet utan dem vill även väcka dina tankar runtom jämställdhet, att väcka diskussioner och att hitta utvägar för de problem som finns kring jämställdheten. Detta material är gjort på så sätt att så många som möjligt ska kunna få nytta av det och att man skall kunna använda övningar på flera. Men du nu som läser detta och vill ha nytta av testerna kan ta till dig frågorna och ta steg för steg av testerna.

Vår tanke och vision med detta material är att kunna höja kunskapen om jämställdhet hos er men det hänger på er hur ni tar emot detta material och hur ni drar nytta eller inte drar nytta av det.

Vad är jämställdhet

Alla människor har samma rättigheter och rätten att fatta egna beslut. De besluten kan vara både bra och dåliga men varje människa får själv göra sina val. Till exempel en kriminell handling det är en illegal handling och åker man fast för det så ställs man oftast inför rätta. För varje val man gör så för det med sig vinst eller förlust men har man valmöjlighet så väljer man sällan det som är dåligt.

Ofta när man tänker på jämställdhet så tänker vi jämställdhet mellan man och kvinna men jämställdhet är inte bara mellan man och kvinna utan det är en mänsklig rättighet som gäller alla för att kunna veta vad jämställdhet/jämlikhet är så bör vi först lära oss vad mänskliga rättigheter är. Det finns många konventioner både i Europa och i FN som säger vilka rättigheter man som människa har för att kunna leva i lugn och ro. Vi skall inte gå igenom alla dessa konventioner här för i så fall skulle vi behöva hundratals sidor bara för att skriva ner dem men för att få lite kunskap om mänskliga rättigheter så skall vi använda oss av logiskt tänkande och genom olika exempel. Som ett exempel på mänskliga rättigheter så kan vi tänka så här: Det finns lagar i varje land som säger vad man får göra och inte får göra till exempel i Sverige har man rätt till abort fram till 4 månaden i en graviditet medans man i Polen drar gränsen vid 3 månader det viktiga här är inte vilket land som har rätt för i vissa länder är det förbjudet att göra abort. Det viktiga är att alla i ett land ska ha samma rättighet och lagen skall vara samma för alla oavsett om man är prinsessa eller fattig. Om vi tittar på rätten till mat, boende och hälsa, dessa rättigheter är fundamentala. Tänk så här om till exempel någon tvingar dig att göra något emot din vilja och tar ifrån dig din mat för att få dig att göra som dem vill. Lönen för ditt jobb är en sak men om någon tar ifrån dig dina fundamentala rättigheter för att få dig att göra dem till lags utan att du själv vill det då fråntar den personen din rättighet. Här följer några exempel på detta brott: Du bor tillsammans med en äldre man som du medicinerar mot diabetes och du säger till honom att om han inte tvättar golven så får han ingen medicin, saken är den att du kan inte bestämma över hans hälsa och ta makt över honom genom hans sjukdom. Om du vill att han ska tvätta så skall ni tillsammans komma överens om det och fatta ett beslut där båda är överens. Ett annat exempel är : En mamma som är kristen och uppfostrar sitt barn efter kristen tro är tillåtet , det som däremot inte är tillåtet är att hon ska förbjuda honom att äta om han inte ber. I dessa exempel kan vi se att en människa kan tvinga en annan människa till något inte bara genom våld eller fängelse utan även på andra sätt. Tänk till exempel på hur det var förr i världen då de färgade blev fraktade

från Afrika till Amerika för att slavarbeta för de vita emot sin vilja. De svarta hade då inte samma rättigheter som de vita. Vissa vita som hade slavar straffade inte sina slavar genom att piska dem utan gav dem att äta och tog hand om deras hälsa men det var inte alla som gjorde på det sättet, det var ingen JÄMLIKHET med detta kan vi se att jämställdhet är en mänsklig rättighet.

Förr i tiden hade inte kvinnor rätt att rösta i valet och det är inte jämställdhet då bara männen hade rätt att rösta och kvinnorna kunde inte påverka beslut gällande deras liv. Männen kunde genom valet påverka framtiden genom att rösta men där var inte kvinnans röst hörd.

Rättigheten att själv kunna välja vad man vill göra i sitt liv är en stor del i jämställdhet. Många gånger är det så att folk tror att romer är tjuvar och de blir dömda i förväg utan att göra något fel. Att ha rättigheten att själv göra sina val och bestämma gör också att man många gånger gör fel men de felen måste först göras innan man kan straffas för det.

Till exempel en kvinna som vill gå ut på diskotek ofta och ha olika partners. Det är hennes rättighet att själv välja att leva så och om andra väljer att se negativt på henne på grund av det så är det deras val, men dem har inte rätt att ta ifrån henne hennes mänskliga rättigheter och hennes rätt att göra dessa val. På samma sätt som en man kan göra dessa livsval har även en kvinna samma rätt att göra dessa val. Om en grupp inte låter en kvinna göra dessa val fråntar dem kvinnan rätten att välja, men om vi nu vänder på myntet och låt oss säga att det finns en kvinna vars föräldrar var missbrukare och hon väljer att bryta mönstret och leva sitt liv annorlunda, kan då någon hindra henne från detta? Därför skall det finnas valmöjligheter så människor kan göra både rätt och fel.

Vi har tidigare berättat att jämställdhet är inte bara mellan man och kvinna och att det är en mänsklig rättighet. Men varför heter det då jämställdhet och inte bara mänsklig rättighet? För att jämställdhet är en del av mänskliga rättigheter. Det finns barnens rättigheter, handikappades rättigheter, etniska rättigheter, djurens rättigheter m.m. Jämställdhet är både manliga och kvinnliga rättigheter och inte bara mellan män och kvinnor. Vi kan säga så här, ibland finns det kvinnor som känner sig attraherade av kvinnor istället för män och de väljer då att leva med en annan kvinna och vice versa finns det män som väljer att leva med en annan man alltså homosexuella förhållanden. Det finns många exempel på manlighet och kvinnlighet. Det finns män som har fru och barn men inte är särskilt manliga, dem kanske

inte är sport eller bilintresserade något som många andra förväntar sig att en man skall vara . Dessa intressen kan ibland även kvinnor ha därför kan man säga att manlighet och kvinnlighet är som roller man som människa tar, en man kan vara kvinnlig men måste för det inte vara homosexuell . Vi vet att det är väldigt tabu och svårt att prata om detta, vi lyfter inte detta ämne för att förändra hur man tänker utan vi lyfter ämnet för att kunna se och förstå vad jämställdhet egentligen är. Vi menar inte att du måste tycka om att en kvinna har många partners eller att en man är homosexuell eller om en kvinna betar sig manligt. Det vi säger är att man inte kan ta ifrån dem deras rättighet eller bestämma över deras livsval och med detta vill vi ha sagt att jämställdhet betyder att både män och kvinnor oavsett karaktärsdrag skall ha samma rättigheter. Om du inte vill dela ditt liv med en person/sådan människa så är det ditt val och på samma sätt kan du inte hindra dem från att göra sina val. Ofta relaterar man begreppet jämställdhet till kvinnliga rättigheter vilket inte alls stämmer utan den rör alla oavsett kön. Ibland kan det verka som att män har mindre rättigheter än kvinnor som till exempel i en otrohetsaffär är det oftast mannen som får skulden, varför är det så? Är inte kvinnan lika skyldig som mannen? Då är det ingen jämställdhet. Ett annat exempel är när ett par skiljs och de har barn gemensamt då stannar barnen enligt romsk kultur i de flesta fall hos mamman mycket på grund utav det att man ser på det hela som att mannen har lättare än kvinnan att gå vidare i livet och bilda ny familj men om vi vänder på det varför skall inte barnen stanna hos pappan så att han får kämpa att ensam uppfostra barn? Man måste vara ärlig och rättvis. Här gäller det inte mamma eller pappa utan det gäller barnen och man måste se till deras bästa om inte så kanske vi bryter mot barnens rättigheter. Ingen människa i Världen kan säga att en mamma växer upp sina barn bättre än en pappa. Sedan urminnes tider har kvinnans roll varit att ta hand om barnen och pappans roll att försörja familjen och så inom de flesta folkgrupper. I dagens läge kanske kvinnan har lättare för att försörja familjen och i vissa fall kan det också vara så att mamman inte är lika duktig på barnuppfostran som pappan. I sådana situationer skapas jämställdhet utifrån barnens bästa. Om inte mamman är en bra mamma och pappan är bra hos vem skall barnen då stanna? Eller om båda föräldrarna är bra, kan man då inte hitta en lösning för barnen att ha tillgång till båda föräldrarna?

Om vi tar ett exempel på flickor och pojkar från 10 års ålder. Där kan man tydligt se att romska flickor är mer utvecklade än romska pojkar. Till exempel vid 10 års ålder så har pojkarna börjat följa med pappa eller farfar till andra romer för att delta på olika möten, romska rättegångar för att lära sig romska lagar/regler. Flickorna har vid denna ålder kanske redan börjat hjälpa till i hushållet, passa på småsyskonen och även hon fått lära sig romska

lagar och regler. När de kommit upp i 15 års ålder kanske killar har lärt sig lite kring handel medans tjejer då lärt sig hur man tar hand om ett hushåll och dess ekonomi och kanske även varit den som följt med för att hjälpa farfar hos läkaren, vilket då betyder att flickans roll givit henne bättre insyn och kunskap om framtiden än pojken. Tänk så här pojkar har mer rättigheter i livet , medans flickorna lärt sig sköta hushållet, ta hand om andra, betala räkningar så har pojkarna kanske varit ute och cyklat, gått på bio eller umgått med sina vänner. Vi säger inte att inte flickorna har dessa rättigheter men verkligheten är som sådan inte bara för romer utan för alla folkgrupper när man tänker efter. För hur som helst det är större risker för flickor än för pojkar att tillexempel att gå ensam ute i mörkret för att ursäcka uttrycket men en tjej har ökad risk att råka ut för våldtäkt. Detta utgör att de uppdelningar man gör skapar de roller man sedan har i livet framöver. Detta exempel lyftes inte för att vi tycker att dessa roller bör dö ut. Vi upplever inte det som ett problem att kvinnan är den som bjuder på te när gäster kommer medans mannen serverar alkohol. Problemet är inte de olika rollerna utan förberedandet inför framtiden. Vi har redan konstaterat att världen har förändrats/ utvecklats väldigt mycket de senaste 20 åren. Idag har romer mer rättigheter både män och kvinnor. Vi ser också att många gånger har flickor mer och större intresse för skola och utbildning än pojkarna, detta är något vi behöver stärka och hjälpa till med. Att lägga mer vikt på detta.

Livet är tungt och inte enkelt. Det krävs mer och mer utbildning för att man ska kunna komma någon vart i livet. Idag använder man sig mycket av Internet, man betalar sina räkningar, man bokar läkarbesök och man kommunicerar med andra via internet. Vi behöver också veta och känna till våra rättigheter och de regler vi i vårt land har. Om du tillexempel inte vet att du har rätt att stanna hemma ett visst antal dagar för VAB (vård av barn) och hur många egna sjukdagar du på ett år har rätt till betalda då är risken att man från din arbetsplats utnyttjar din arbetskraft mer än vad dem har rätt till. Detta exempel vill visa hur viktigt det är att vi känner till de regler som finns runt omkring oss i samhället.

Idag är det inte längre så att romer gifter sig lika tidigt som förr i tiden, dem blir äldre och äldre. I Sverige ser vi att dem flesta väntar till över 20 års ålder innan dem gifter sig. Vad vi vill säga är att skolan har en central roll och det behövs fördelning på vad som är viktigt i ett barns liv och utveckling. Ja alla barn behöver integreras i samhället redan i tidig ålder, att lära sig sköta hushållet eller något annat. Ett barn bör också i 4 – 5 årsåldern lära sig att plocka upp leksaker, kläder och andra saker efter sig. Men ett barn behöver även något mer och det är

att få vara barn att lära sig simma, ha olika aktiviteter, ha kompisar och andra saker i livet som ger barnet en stadig grund i sitt liv.

Här kommer jämställdheten in, vi menar inte vilken sorts ansvar pojkar eller flickor skall ha i sin uppfostran/uppväxt men att de ska ha samma rättigheter i livet så att de kan få en bra framtid. För om vi vänder på myntet och ser till pojkarna som har mindre ansvar till exempel i hemmet och med läkarkontakter dem kommer även att ha mindre kunskap i livet.

Ett exempel på detta: En ung kille som aldrig fått lära sig om sjukdomar, hur man tar hand om hushållet eller hur man betalar räkningar, han växer upp med tanken att någon annan sköter allt detta men det är inte alltid livet blir så. Det finns ingen statistik på romer men vi kan se att det oftare är mannen som avlider före sin fru. Det betyder att mannen inte vet lika mycket om sjukdomar som kvinnan och tar därför inte lika bra hand om sig och sin hälsa och inte bara det, när han inte har tillräckligt ansvar och till exempel hans syster är den som plockar upp hans kläder, plockar bort hans disk och gör rent efter honom då har han ingen chans att lära sig att ta hand om sig själv och ha eget ansvar. Därför förlorar han motivationen att bli en produktiv människa. Hans tanke kommer att vara att min far gjorde så här och då ska jag göra likadant. Men tiderna har förändrats, för så här är det, förr i tiden så var romerna handelsfolk de importerade och exporterade varor, importerade bilar från Tyskland och sålde i Sverige . Idag finns Internet och alla kan beställa varor som sedan levereras till respektive adress och på så sätt kan man säga att den romska handeln dör ut. Då behöver man se på andra rättigheter, kort och gott ju mer ansvar i hemmet som ligger på kvinnan och ju mindre på mannen desto mer försätter sig mannen i mörker och blir förblindad för framtiden. Med andra ord detta försvagar mannen det stärker honom inte.

Som vi redan nämnt förr i tiden gifte sig romerna yngre och idag lite äldre. Skolan har blivit en central punkt hos alla och uppfostran hemifrån går ofta ut på att förbereda pojkar och flickor på sina framtida äktenskap. Det är ingen som säger att det inte ska vara så men uppfostran behöver också inkludera det som har med samhällsutveckling att göra och det som är nytt för romer är att skolan inkluderas i deras uppfostran. Vi vet att vissa tycker att skolan kan ha dålig inverkan på tjejer och förstöra dem, men vi får inte glömma att det finns även tjejer som inte utbildat sig och ändå blivit förstörda och så även killa. Vi kan inte tänka på vad andra säger bakom ryggen på oss och vilka falska rykten dem sprider om oss vi måste tänka på hur vi ska behålla vår romska identitet och samtidigt utvecklas i samhället. Se till exempel

på andra folkgrupper som för exempel iranier de kommer till Sverige, de går i samma klass som 2 eller 3 av sina landsmän och de anordnar studiecirklar, träffas på universitetet och andra aktiviteter efter skolan där dem tillsammans gör skolarbeten som dem håller på sitt modersmål och med detta vill vi mena att det romska är det vi håller ihop och vi bör gå framåt som en enad grupp människor inte splittrade. Varje människa är en egen individ och var och en väljer själv vilken väg i livet man vill ta men här talar vi om vilka rättigheter vi har och att vi inte kan bry oss om dåligt prat. För jämställdhet är en styrka för romer och en fördel för dem inte tvärtom.

Övningar

För att kunna utföra dessa tester behöver ni penna & papper

- Dela upp gruppen i 2 grupper och be dem att skriva ner vilka för och nackdelar det finns med att vara man eller kvinna. Skriv ner alla tankar som kommer upp även dem som gruppen inte är eniga om. Tanken med detta är att väcka diskussion om för och nackdelar att vara man eller kvinna.
- Diskutera kring vad det är som skiljer sig mellan män och kvinnor och även vad de har gemensamt (tanken med detta är att se vad man har för förväntningar på en man respektive kvinna och vilka hinder det finns) Med andra ord är skillnaden att kvinnan städar i hemmet och mannen städar bilen? prata om skillnaden mellan dem och vad som eventuellt hindrar mannen från att städa i hemmet. Ni kan även ta andra exempel och se vart ni hamnar. Det som har gemensamt kanske är att både männen och kvinnorna känner till de renlighetslagar/regler som finns. Men från mannen förväntar man sig inte lika mycket kring det här som från kvinnan och kvinnan kanske har större gräns när vi kommer till detta. Alla kommer inte tycka lika och hålla med varandra i denna uppgift och det är bra om många olika tankar kommer upp kring detta. Glöm inte att ni ska själva ta fram exempel på vad som skiljer kvinnor från män. Se noggrant till det som förväntas av kvinnor respektive män och vilka rättigheter och förbud de har på grund utav det som skiljer dem åt (män och kvinnor).
- För att diskussionen skall vara levande ge alla tillräckligt med tid att kunna tänka igenom frågorna. Dessa är frågorna:
 - Varför ser skillnaden ut så här?
 - Vad ser ni för bra med det här?
 - Vad skulle du vilja ändra på?

Låt frågorna växa av sig själv, låt det inte stanna vid dessa frågor dem kanske väcker andra och fler frågor.

Förändringar i livet

Du kanske många gånger har hört att någon säger så som min farfar höll traditionerna så håller även jag dem. Tanken med detta är att de romska traditionerna aldrig förändras men om sanningen skall fram så förändras dem precis på samma sätt som allt annat förändras. Om du frågar här i Sverige om det finns kvinnliga rättsfolk bland romer så kommer dem flesta svara att ”nej det finns inte och har aldrig funnits ”

Men sanningen är att det har funnits och kan komma att komma igen.

Många av romerna som bor i Sverige har någon gång i tiden invandrat från Ryssland. Bland dessa romer var spådomen en nyttig källa till deras ekonomi. Förr i tiden var inte romerna som idag där man mer och mer blir enstörig och håller sig för själva, förr var det så att kanske 2-3 personer försörjde hela släkten. Spådomen var en stark faktor i detta och den romska kvinnans talan var starkare på den tiden. På den tiden fanns kvinnor som till exempel tant Kejzha, vars namn efterbärs av en hel klan idag Kejzheschi och hon var en rättskvinna som dömde i romska rättegångar och hon var inte ensam om det, det fanns även fler kvinnliga rättsmänniskor på den tiden . Men varför ser vi inte detta idag i Sverige? Vi får förstå att spåkvinnan stack ut i mängden och man kunde se att de var romer och med tiden när diskrimineringen växte så starkt så insåg romerna att de måste dölja sitt ursprung och på så sätt var det enklare för männen att dölja sitt romska ursprung (genom klädseln) och samtidigt fanns det på den tiden fler arbetsmöjligheter för männen. En man kunde gå bland majoritetsbefolkningen och söka ett jobb som till exempel vägarbetare eller takläggare på hus. Vi får tänka på att det var inte bara de romska kvinnorna som hade svårt att få arbete på den tiden utan även majoritetsbefolkningens kvinnor hade lika problem, och på så sätt försvagades med tiden kvinnans deltagande gällande ekonomin.

Om vi ser till Amerika (USA), kvinnorna där fick mer kraft i landet när fabriksarbetandet kom igång och detta visar att ekonomin både försvagar och förstärker människans position. Om vi ska ta andra länder som exempel så kan man se att i Rumänien där romska kvinnor fortfarande är rättsfolk och det för dem inte alls är konstigt, där kan vi se att spådomen hölls i liv längre än i Västeuropa. I Amerika lever spådomen fortfarande kvar men ändå finns där inga kvinnliga rättsmänniskor bland romerna där och då är frågan varför? Faktum är att mycket av traditionerna har förändrats hos romer i Amerika till skillnad från romer i Europa.

Tillexempel i en skilsmässa hamnar barnen hos pappan och där har man inte heller rätt att överklaga ett beslut som tagits i romsk rättegång precis det som väger vikt i romska rättegångar i Europa. Detta visar på att deras tradition förändrats till skillnad från i Europa och det visar också att traditioner alltid förändras. I Amerika tillexempel om någon råkar tappa en kniv eller sked på golvet då skall den kniven eller skeden genast kastas för den räknas då som oren. I Europa så plockar man oftast bara upp den och diskar den för att sedan kunna fortsätta användas. På denna punkt kan kanske romerna i Amerika säga och tycka att romerna i Europa förlorat sin romska tradition men sanningen är att traditionen inte förlorats snarare förändrats. Om vi tänker på att romer förr levde i skogarna och lätt kunde få sjukdomar och därav var tvungna att vara extra noggranna med renlighet så kan vi förstå att de bedömde en sked som tappats på marken som oren. Men i dagens läge finns det sådana medel som tar bort alla bakterier och behövs då inte kastas. Med detta vill vi visa att traditioner förändras på grund av livssituation. När vi ser på kvinnors historia i Sverige där det förr fanns kvinnliga rättsfolk bland romerna som nu har försvunnit och i samband med detta har också kvinnans roll försvagats (ekonomiskt) förstår vi att situationen är bunden. Men i Amerika måste det inte vara just det här som försvagat kvinnans position, det kan även vara genom kontakten med icke romer. Nyss lyfte vi temat kring vilka effekter kontakten med icke romer har om vi tänker på Ryssland för 100 år sedan så kan vi förstå att deras liv då var svårt. Ibland gick en man eller kvinna in till staden för att hämta en bit bröd men återvände aldrig då de avled på vägarna. Även hos icke romer var det så att en man åkte in till staden för att arbeta i fabriken när skörden var dålig. Kvinnorna stannade kvar hemma i byarna för att ta hand om allt själva och tog hjälp av barnen. På denna tid var det inte som idag att alla kunde gå i skolan, oftast var skolan bara för de rika och livet såg ut som så att ju större familjen var desto bättre klarade dem av att överleva, hålla sig varma och mätta. Romerna gjorde på samma sätt som icke romer men det som var skillnaden mellan romer och majoritetsbefolkningen var att gentemot romer fanns en stark rasism och oron fanns alltid att dem inte skulle återvända levande om dem tog sig in till staden. Därför var det inte heller konstigt att en romsk kvinna eller man gifte om sig när deras respektive försvann. På den tiden var det inte lika stor skam att gifta om sig som det var från 50-talet och fram till 90-talet. Idag är det inget konstigt alls om man varit gift 2-3 gånger för man säger att ” de var inte ämnade för varandra”, men förr i tiden räknades det som en stor skam (från 50-talet framåt) Varför? Vi tar ett exempel: I Polen var det fram till 50-talet förbjudet för en romsk kvinna att be rätten om skilsmässa från sin man och sen man fick den rätten i Polen så räknas de kvinnor som skiljts från sina män som kvinnor som är hungriga efter män. I Amerika har det alltid varit tillåtet att begära skilsmässa

men ändå har man sett skilsmässa som något dåligt så i Amerika fick dessa kvinnor ett smeknamn "Divorce" och tron var att dessa kvinnor kunde mer om kärlek och på så vis behövde detta. Det var även så att man tyckte att männen kunde pröva sig på dessa kvinnor och om vi tänker efter så var det precis under denna tid som romers och icke romers kontakt började växa (skola, filmer, tv, telefon, doktorer, myndigheter, flytten från skog till staden). Fast att rasismen fanns gentemot romer och fortfarande försvann folk spårlöst fast inte lika mycket som under första och andra världskriget så började romer se mer och mer negativt på en kvinna som hade mer än en man (precis som hos icke romer) Märk väl om ni frågar romer som kom från Ryssland för 80 år sedan och de inte haft mer än 1 eller 2 män/fruar så frågar man sig varför och om man ställer samma fråga till deras barn så märker ni att det för dem är en stor skam (att ha haft mer än 1 eller 2 män/fruar) Om vi ser på nutid i samhället så har man en annan syn på det och mer förståelse för att det kanske inte alltid fungerar i livet mellan en man och kvinna och livet måste gå vidare. Om vi ser igenom detta exempel för att livet runt omkring oss har flera gånger ändrat vår syn på äktenskap. Före 50-talet så hade romer större rätt att gifta om sig då det ofta hände att deras man eller fru försvann och aldrig återvände efter att ha tagit sig in till staden. Därefter kom vi i större kontakt med icke romer och fick deras syn på detta och att som kvinna gifta om sig var en skam för nu var det inte längre lika vanligt att folk försvann på samma sätt som när dem vandrade in mot staden. Framöver i tiden såg livet ut som så bland både romer och icke romer att skilsmässa var inte lika stor skam längre som förr i tiden. Nu vänder vi oss till det moderna samhället där vi ser hur livet på kort tid har förändrats. Idag finns kvinnor som studerar på universitetet eller är ute i arbetslivet dessa kvinnor blir ibland förtalade från andra kvinnor, de finns de som ser negativt på detta och tror att de romska kvinnorna som arbetar bland icke romer eller studerar har förlorat sin romska identitet och ibland sprider man även falska rykten om dem att dem har icke romska pojkvänner etc. där utöver finns det även dem som säger att det här förstör de romska traditionerna och den romska kulturen för det går emot det "romska". Men varför tycker dem så? Vi börjar med den andra kategorin av människor de som är rädda att de romska traditionerna blir förstörda och därefter vänder vi oss till den första kategorin människor. Många tror att om pappan är dum kommer även sonen att bli dum, om pappan är klok kommer även sonen att bli klok. Många ser på det som att man blir som man umgås. Därför är ofta föräldrar nogga med att veta vilka deras barn umgås med och vi säger inte alls att det är fel eller dåligt av dem att göra så. Så vad handlar det om? Vi vill komma fram till att problemet är att man inte kan förutspå vad som händer med människan om man går i skolan eller inte eller om man är handelsman eller inte. Vi har ingen som helst garanti att en kille inte blir

narkoman vare sig han går i skolan eller inte och lika väl finns ingen garanti att en romsk tjej inte väljer en icke romsk kille vare sig hon går i skolan eller inte. Om vi tänker så här: Vi vet att kvinnorna förr i tiden sysslade med handel och ibland gav sig iväg ensamma en längre tid för att göra handelsaffärer i större städer eller i byar och var borta hemifrån ett tag och då spred man inte falska rykten om dessa kvinnor trots att dem var ensamma och långt ifrån övriga släkten under långa perioder man var heller inte rädd att dem romska traditionerna skulle gå förlorade. Så varför är då rädslan så stor i dagens läge gentemot kvinnor som studerar? Om dem kan man sprida dåliga och falska rykten i onödan. Huvudpunkten här är rädslan och tankarna, rädslan kommer av tanken att universitetet öppnar möjligheterna att de romska tjejerna skall skaffa sig icke romska män även om detta lika gärna kunde ha inträffat medans de romska kvinnorna var på sina handelsresor förr i tiden. Och tanken är att om möjligheterna till att detta ska ske inte finns så minskar risken att det kommer hända. Ingen kan säga att det inte finns risk att en romsk kille blir tillsammans med en icke romsk tjej om han går i skolan där han kommer i kontakt med icke romska tjejer och på samma sätt kan man inte säga att risken inte finns att han ändå blir tillsammans med en icke romsk tjej utan att behöva gå i skolan. Men rädslan är inte att de icke tar romska tjejer eller killar utan rädslan är att de förlorar sin romska identitet och att de romska traditionerna försvinner. Hur du än vrider och vänder på det så kan detta hända oavsett skola eller inte skola. Sanningen är att det romska språket och de romska traditionerna försvagas på grund utav att vi har mindre och mindre nytta av både traditioner och språket. Se här! Idag är det många som arbetar eller studerar och det blir svårt för människan att finna tid att kunna gå på en rättegång, bröllop, begravning, minnesstund m.m. I Sverige går dagarna åt till att bara vara med familjen och på så sätt träffas romer sällan. Barnen går i skolan och talar där svenska, tv och filmer är på svenska, det dem läser är på svenska, musiken dem lyssnar på är icke romsk. Som jag tidigare sa den romska handelstiden gav nytta till det romska språket medans man i icke romska arbeten använder sig av det icke romska språket och på så sätt har man inte lika stor nytta av det romska språket. Så det är inte för intet romer har en rädsla att det romska går förlorat om man går i skolan eller arbetar med icke romska arbeten. Men vi kan inte låta det bli så därför har många av våra romer kämpat för att vi ska få nationell minoritetsstatus i Sverige så att vi kan få ha radio/tv och undervisning på det romska språket. Förr i tiden samlades romer och så kan det fortfarande vara men på andra platser och andra situationer som tillexempel i skolan, på möten, för att tala om våra problem och hur vi ska kunna vända dem till en fördel för oss, men om vi inte tar ett steg framåt så kommer rädslan bestå och det är den rädslan som ger kraft till ryktesspridning och ryktesspridning är det som lägger tyngd och svårigheter hos

kvinnan som arbetar eller studerar och inte traditionerna. Ibland är det så att en familj har förtroende för sin dotter och står bakom hennes val att studera vidare. Det finns också män som ger sina fruar stöd och stöttar dem i att utbilda sig eller ta det jobb dem vill. Men runtomkring finns folk som tycker om att sprida rykten och baktala för dem har inget annat att göra. Dessa människor kan vi inte stoppa, sådana människor har alltid och kommer alltid att finnas, men vad kan vi göra? Först och främst att inte lyssna på deras falska rykten och att förstå att ryktesspridning har ingenting med tradition att göra och med detta sagt kan vi nu vända oss till den första kategorin av människor dem som sprider falska rykten och baktalar om andra.

Tänk så här! För inte så längesedan kanske för bara 30 år sedan så var det jättekonstigt och ovanligt att man som rom i Sverige hörde att en romsk kvinna städade i icke romska hem. Hos vissa skulle detta räknas som orent men i dagens läge är det många romska tjejer som arbetar inom detta yrke och det är inget konstigt. Varför var då synen på detta annorlunda för 30 år sedan i jämförelse med idag? Synen på saker och ting förändras beroende på de steg vi tar i livet. För om bara 1 eller 2 tjejer skulle ha arbetat med detta i dagens läge så skulle kanske synen på detta vara likadan som för 30 år sedan men eftersom det är väldigt många idag som arbetar inom detta yrke så har det normaliserats bland romer. Tänk efter själva om 500 romska tjejer skulle studera på universitetet i Stockholm skulle det då inte bli en norm i Stockholm? På så sätt ser vi på traditioner utifrån hur vi upplever vår omgivning/omvärld, utifrån vilken situation vi själva befinner oss i och de som baktalar och sprider rykten finner styrka i sin okunskap och i sin oförståelse om detta och väcker dåliga rykten utan anledning. Nedan har vi delat upp vissa yrken i romsk kategori och icke romsk kategori. Se på dessa och läs vidare.

Romani	Icke romsk
Metallslöjd/Förtening	Fabrik
Spådomar (läk-kvinna)	Doktor
Bil försäljare	Mekaniker
Varor-försäljare	Butiks försäljare

Titta på de olika kategorierna, förtening har alltid räknats som ett romskt yrke men på samma sätt skulle man ha kunnat förtenna i en fabrik men fabriksarbetet räknades som icke romskt. Likadant spåkvinna helade och läkte med ord och örter på samma sätt som läkare gör idag. Glöm inte, förr i tiden bodde romer i skogarna och gick inte till sjukhus. När ett barn

skulle födas så var ju någon tvungen att förlösa barnet och det var oftast en romsk kvinna. Bilhandel räknas idag som ett romskt yrke och bilhandeln har tagit efter hästhandel. En rom lagar oftast själv sina bilar inför försäljning och det är inte ofta man hör att dem har hjälp av verkstad. Som ni ser, dessa arbeten hänger ihop med varandra men synen på dem delar upp dem i kategorier och uppdelningen begränsar de romska arbeten till den första kategorin. I kapitlet om diskriminering fördjupar vi oss i dessa frågor, men vi vill ändå visa här att det är vår syn på detta som försätter oss i rädsla och rädslan är varken svagare eller starkare att förlora det romska vare sig man förtennar på gatan eller i fabriker.

Övningar

Se på bilderna nedan, som ni ser med tiden har vårt liv förändrats. Förr levde vi i tält, därefter i husvagn och nu i hus. Se på bilderna nedan, diskutera sedan kring de frågor som följer till bilderna.

Före 1930

Efter 1930

Efter 1970

- Vilken sorts kontakt tror ni att romer hade med icke romer under tiden för varje bild och vad var skillnaderna mellan de olika kontakterna?
- Vem hade det största ansvaret att ta hand om barnen (varje bild för sig) och varför tror du att det var så?

- Vem försörjde familjen och på vilket sätt?
- Hur var livet (svårt/lätt) under varje bilds tidsepok?
- Till vilken bilds tidsepok tror ni det var vanligast med omgifte?
- Till vilken bild tror du det är eller var svårast att uppfostra ett barn enligt romsk tradition och varför tror du så?
- Till vilken bilds tidsepok hade kvinnan mest talan i romska rättegångar?

2. Dela upp alla i grupper och låt dem diskutera de påståenden som står skrivna nedan om dem är sanna eller ej.

- Det var alltid mannen som försörjde familjen.
- Det var bara de äldre männen som var rättsmän i romska rättegångar.
- Förr i tiden var det stor skam att en romsk kvinna gifte om sig.
- Den romska traditionen säger att de äldre skall välja din blivande make/maka.
- Den romska traditionen säger att man skall ha många barn.

3. Det är känt att romer förr i tiden hade många barn, tänk på frågorna nedan och fråga varandra varför detta förändrats.

- Hur många barn har dina jämnåriga i dagens läge och hur många barn hade din mor och farföräldrars generation? Vad har förändrats?
- Vem tog hand om de äldre förr i tiden, männen eller kvinnorna? och tror du att det var lättare att göra detta förr eller i dagens läge och varför?

Diskriminering

I detta kapitel skall vi titta lite på den romska historien för att bättre förstå hur rasismen och diskrimineringen växte gentemot romer och lite längre fram ser vi vilken effekt denna diskriminering har haft på romer och deras liv.

Romerna utvandrade från Indien för ca 1000 år sedan. det finns många olika teorier kring anledningen till utvandringen men en stark teori är att det utbröt krig mellan hinduer och muslimer på den tiden och de hinduiska kejsarna planerade att samla en trupp som skulle köra ut muslimerna, men kejsarna förstod att detta skulle ta många år för att få i kraft och till dessa soldater skulle behövas massa andra människor runtomkring på samma sätt som om dem inte skulle vara i krig utan i det vanliga livet. Med det här vill vi säga att de skulle behöva ha med sig kvinnor, hälsomän, kockar, präster, underhållare m.m. På denna tid i Indien levde man i kastsystem och man var uppdelad i olika kast beroende på yrke. Oftast tillhörde präster och rättsfolk de som skrev lagarna det högsta kastet, efter dem kom soldaterna. Handelsfolkets kast var högre än hantverkarnas kast och man försökte att inte beblandas varför var det så? Tänk efter förr hade man inte gevär och soldatens styrka var hans kroppsliga styrka. Därför blandade man sig inte mellan kasten så att barnen kunde födas med starka fäder och mödrar från höga kast och få de generna. Tron var att papporna förde vidare styrkan till sina söner och pappor som var präster eller rättsfolk lärde sina söner så att de kunde organisera och hålla i lagar och regler för folket. Hantverkarna som tillverkade porslin, metallföremål, vaser, mattor och andra saker tillverkade så mycket de kunde och mäktade med medans handelsmännen i sin tur samlade på sig varor från många olika hantverkare och sålde i sin tur vidare dem. Därför var hantverkarnas kast lägre än handelsmännens för handelsmännens inkomst var högre än hantverkarnas. Tänk så här: En hantverkare hann inte tillverka mer än 1 matta om dagen medans handelsmannen sälja mellan 5-10 mattor om dagen och hade även sin samling mattor som dem handlat upp från olika hantverkare och därför var hantverkarna ett kast lägre än handelsmännen.

Därför var det så att i denna armé fanns folk från olika kast som talade olika språk och alla var inte av samma folkgrupp. Med tiden drog sig armén till Persien och där förlorade dem kriget och på så sätt tog de sig vidare genom Armenien för att komma till Anatolia dagens Turkiet som på den tiden tillhörde Grekland. När vi tittar på det romska språket finner vi indiska, persiska, armeniska och grekiska ord så man kan säga att det fanns ingen romskt språk förrän

denna armé hamnade i Anatolia. Det vi vet genom språket är att denna armé under kort tid tog sig från Indien till Anatolia och att denna armé stannade ett tag i Anatolia och där växte det romska språket. Det som hände i Anatolia efter ett tag var att kyrkan blev svagare och kyrkan i Rom blev starkare och starkare. Allt detta berodde på att turkarna stred och krigade för att få mer och mer mark i Anatolia. Kyrkan i Anatolia var mer öppen för andra religioner och romerna kom till Europa med en annan religion som dem hade med sig från Indien. Kyrkan i Rom däremot tillät inte andra religioner och gav dem inget utrymme och under denna tid startade häxjakten. Romerna räknades som fiender till kristendomen på grund utav att de spådde, talade ett annat språk, hade andra traditioner, annan tro och även för att dem var ett mörkare folk.

Titta på bilden nedan föreställande en romsk spå dam och lägg märke till att hon har samma utseende som häxorna.

När vi ser på bilden förstår vi bättre att häxans utseende i Europa ser ut som spåkvinnans och när vi tänker på att spåkvinnan utförde svärjelser på samma sätt som häxorna finner vi ett band mellan dem. På samma sätt ryktet om att romer stjal barn hänger ihop med ryktet att häxor äter barn. Så varför spådde romerna när de visste att kyrkan kan straffa dem till döden för häxkonst? För att kunna svara på denna fråga måste vi först bättre förstå romernas historia. När förföljelsen av romer drog igång i många europeiska länder för att romerna räknades som syndiga gentemot kyrkan fanns där också andra faktorer som väckte rasismen mot romer. Vi får inte glömma att det även pågick ett krig mellan turkarna och andra människor som kom utifrån Europa och var ett mycket mörkare folk än européerna och romerna liknade dem. Resultatet blev att romerna inte hade någonstans att ta vägen eller någon plats att återvända till för på den här tiden kanske de inte ens visste riktigt vart de kom ifrån och de vandrade vidare för att finna en plats att kunna stanna på och leva. Men det var inte alla länder som

ville döda romerna, Rumänien tillexempel valde att försätta romerna i slaveri och delade upp romerna i grupper efter yrkeskategori. Kelderasha (kopparslagare), lovara hästhandlare (lov betyder häst på ungerska) till exempel. Ibland lyckades några rymma ur slaveriet och tog sig till andra länder där de gömde sig i skogarna. Många gånger vandrade kvinnor och barn ner till byn för att tigga och be om lite mat från majoritetsbefolkningen, ibland spådde dem för att få mat som betalning. I Ryssland sökte även kungar och kejsare hjälp från spå damer för att göra deras barn friska eller för att få veta vad som väntade dem från andra kungar som var deras fiender. Vi får inte glömma att på den här tiden i Europa fanns inget annat mörkhyat folk förutom romerna, dem utmärkte sig. Folk tyckte mer synd om kvinnor och barn än om männen och de var kanske inte heller lika rädda för en kvinna som för en man men med tiden så förändrades även det. Men vi får inte glömma att de romska kvinnorna också utsattes för stora hemskheter under spådomen. Efter en tid började industrin att växa runt om i Världen och samtidigt började även de dåliga ryktena om romer spridas fortare, det fanns då redan tidningar som spred information, kravet på ID-handlingar för att komma över gränser blev starkare. Länderna och dess över huvuden gick framåt och situationen för romer blev svårare och svårare. På 1800-talet hade insamlingen av information om romer startat, hur dem såg ut, hur dem var, vad man kunde vänta sig för handlingar från romer och andra saker. Romerna kom fram till att spådomen utmärkte dem väldigt tydligt så det yrket försvagades bland romerna. Männen kunde lättare dölja sin romska identitet och kunde ta jobb som kopparslagare eller andra yrken där det krävdes styrka. Men hur kan det inte ha varit så att romernas livsrättigheter var begränsade. I Sverige hade romerna fram till på 70-talet inte rätt till bostad, barnen hade inte rätt att gå i skolan och under samma tid utfördes även tvångssteriliseringar på romska kvinnor. Under andra Världskriget var det många romer som gav ifrån sig den traditionella romska klädseln för att inte bli igenkända som romer utav nazisterna och ända sen dess så fastnade det hos många att man skulle förneka och dölja sin romska identitet för att förhindra att något skulle hända dem. Nu vänder vi tillbaka till andra kapitlet i detta material där vi delade upp yrken som romska och icke romska och nu kan vi lite bättre förstå anledningen till denna uppdelning. För om vi tänker på att romer var hindrade och förbjudna att gå i skolan kan vi förstå att universitetet räknas som något icke romskt och om vi förstår att diskrimineringen hindrade romerna från fabriksarbeten då kan vi också förstå varför de förtennade ute på vägarna. Än idag är vissa romer rädda för att socialen skall omhänderta deras barn och de är rädda för myndigheter trots att dem inget fel har gjort. Allt detta beror på att romer för 100 år sedan blev utsatta för stor rasism och än idag är det många romer som blir utsatta. Det är inte så längesen romerna vandrade från plats till plats för att

överleva och på så vis var det inte lätt för dem att tillexempel öppna en bilverkstad eller affär. Med tiden växte en tro hos romerna att deras rättigheter och möjligheter är så begränsade att de inte kan bli det eller göra det som icke romer gör. Nazisterna sa att romer och judar var skyldiga i blodet och man ville utrota, dessa tankar spreds även bland romerna och fick dem att tro att på grund utav deras romska blod kan dem inte gå framåt och bli läkare eller lärare i en skola. Romernas historia var så att dem var tvungna att hitta lösningar för att kunna leva utanför majoritetssamhällets system. Därav blev det så att romerna inte bara delade upp yrken i romska och icke romska utan även i kvinnliga och manliga (för kvinnor var det lättare att försörja sig på ett sätt medans det för männen var lättare på andra sätt). Om vi vänder oss tillbaka till Indien och de olika kasten kan vi förstå varför vi delar upp saker efter hur mycket en människa kan göra. Men idag kan den minsta soldaten vara den starkaste tack vare dagens teknik och den dumaste pappan kan få den klokaste sonen för det finns skolor och utbildning och i dagens läge kan en arbetare vara mer till nytta i Världen än en försäljare för hans förtjänst kanske är större. Jämställdhet är en väg för att slå bort de gränser som finns för alla människors lika värde och inte bara för att stärka kvinnorna.

Övningar

1. I dessa uppgifter tittar vi på diskriminering, vad det är, hur den skadar och hur vi ska bekämpa den.

a) Skicka ut en person från rummet och säg till honom att han ska låtsas vara lärare när han kommer tillbaka in i rummet och han ska lära resten av gruppen något. När personen lämnat rummet säger ni till övriga gruppen att när han kommer in igen skall dem bemöta och behandla honom som en homosexuell människa. Avslöja inte för honom/henne vilken roll han har utan låt honom själv komma på vilken roll han fått. När rollspelet är över diskuterar ni om det. Varför gjorde ni så mot läraren? Hur kände han sig under tiden? Hur svårt var hans arbete? Varför har vi sådana tankar om andra? Hur skall vi göra för att förändra detta?

b) Skicka nu ut en annan person ifrån rummet och ge honom/henne samma roll som personen innan och låt gruppen göra likadant som innan men denna gång ger ni en person i rummet ett papper där det står att denne person skall stå upp och försvara läraren, därefter delar ni med er i gruppen vilken reaktion de fick när någon försvarade och stod upp för läraren.

c) Skicka nu ut en annan person ifrån rummet och ge denne rollen som en färgad person från Somalia och gör på precis samma sätt som i uppgift A och B.

d) Vänd på myntet! Skicka ut en person från rummet och ge den rollen som någon som kommer från socialen och låt resten av gruppen att själva komma på vilken roll personen har. Därefter samtalar ni om det stämmer att socialarbetarna gör så här eller inte? Om vissa saker stämmer, förklara varför. Vad kan man göra för att det inte skall vara så?

Historien om kvinnornas kamp för sina rättigheter!

Kvinnors kamp för sina rättigheter var starkt bundet till ländernas lagar. Kvinnors rösträtt, att besluta själva om sina liv, att inte vara under männens makt och andra rättigheter i lagen. För att förstå denna kamp och varför den drog igång behöver vi se till vad som hände i historien.

I Rom hade kvinnorna som räknades som landsmän mer rättigheter än kvinnor som var slavar eller kvinnor från andra länder även om ingen kvinna hade rätt att välja, bli vald eller ta värvning i armén. De kvinnor som kom från rika familjer kunde göra sin röst hörd genom männen som till exempel män eller pappor. Julius Ceasars mor klarade av att få sin röst hörd och genom det höja sin sons position och det gav honom en stor styrka och makt. Före Julius Ceasars tid, när en kvinna gifte sig så stod hon under mannens makt och bestämmande. Men efter Julius Ceasars tid förändrades detta och kvinnan fick många nya rättigheter. Kvinnor hade samma arvsrätt som männen att ta del av det som deras fäder lämnade efter sig. Denna rikedom räknades som hennes även om hon gifte om sig och flyttade. Med andra ord hennes rikedom tillhörde henne, och vid skilsmässa kunde hon ta med sig sin rikedom och det hette inte att det var hennes mans. Denna lag satt kvinnan under faderns makt inte mannens och när pappan avled hade kvinnan rättigheter. Under de gamla lagarna hade mannen rätt att slå sin hustru men genom de nya lagarna hade kvinnan rätt att lämna sin man om hon blev slagen. Efter de steg människorna tog framåt förändrades lagarna. Lucretia var en kvinna som blivit våldtagen av kungens son, hon gjorde sin röst hörd och tog upp detta bland folket innan hon tog sitt liv. När hon tagit sitt liv förstod folk hur stort och hur fel det är när någon våldför sig på en annan människa. Därför tog man och beslutade om dödsstraff för ett sådant brott. När Rom blev kristet började prästerna att se på hennes död som en igenkännes av hennes fel, för kanske hon själv hade banat väg för mannen att våldta henne.

När vi tänker tillbaka till denna tid så ser vi att kvinnorna hade vissa rättigheter men ändå var dessa rättigheter styrda av männens makt. Tänk så här om en pappa var strängare och elakare mot kvinnan än vad hennes man var och hela problemet var att det var satt en lag om straffet för någon som våldför sig på en annan och det låg på männen att hålla denna lag och hur länge. För som vi märker så förändrades tankarna om detta när Rom blev kristet. Om en kvinna blev kidnappad eller tagen med tvång då räknades hon som skyldig men om hon skulle skrika och skrika efter hjälp då räknades hon som mindre skyldig. Tänk om detta skulle hända er dotter, mamma eller syster! Med detta ser vi och förstår vi bättre varför kampen om kvinnors rättigheter växte fram.

På 1700 och 1800- talet lyftes många olika kamper om mänskliga rättigheter. De fanns de som kämpade för att upphäva slaveriet, kvinnors rättigheter, allas rätt till självbestämmande och att inte bli straffade i onödan. Tanken här var inte bara att de som hade makt som till exempel kungar etc. skulle kunna välja hur de skall gå framåt i livet och samtidigt kunna bestämma över hur andra skulle leva. Även de som kämpade för dessa mänskliga rättigheter trodde att dessa rättigheter bara skulle gälla och tillhöra männen. 1792 skrev författarinnan Mary Wollstonecraft att förväntningarna på en kvinna mycket hängde på hennes uppväxt och hennes utbildning. Med detta menade hon att förväntningarna på en kvinna var inte att de skulle vara delaktiga i rättegångar och positioner med valmandat (T.ex. sitta i parlamentet) för tron var att en kvinna inte skulle klara av detta då hon inte var tillräckligt klok. Därefter kunde man mer och mer finna skribenter som kämpade för kvinnors rättigheter. Trots detta år 1867 när förslaget lagdes fram till Englands parlament om att byta ut benämningen man till människa i lagboken så att kvinnorna kunde få rätten att vara med och välja så gjorde parlamentet avslag på förslaget. Fram tills 1918 hade inte kvinnan rösträtt och även då var kravet att kvinnan skulle vara minst 30 år för att få rösta. Det första landet som införde kvinnlig rösträtt var Nya Zeeland 1893 därefter följde flera länder och gjorde likadant. Vissa länder införde kvinnlig rösträtt inom 40 år efter Nya Zeeland men vissa länder gav inte kvinnor rösträtt förrän nästan 100 år efter detta. Schweiz införde det år 1971 och Lichtenstein 1984. Här kan vi se att kvinnornas kamp för sina rättigheter inte var en kort kamp och kampen fortsätter än idag. Vi vet att mycket har förändrats kring kvinnornas rättigheter de senaste 100 åren, vad var det som gjorde dessa förändringar? Skribenterna, lagen eller något annat?

Susan B Anthony var en kvinna som kämpade för kvinnors rättigheter från mitten av 1800-talet. Tillsammans med Elisabeth Cady Stanton startade hon en organisation 1869 som slogs för kvinnornas rätt att rösta i amerikanska valet genom att ändra landets lag. Genom dem och deras kamp så gav stat efter stat i USA kvinnorna rösträtt och 1920 ändrade man i landets lag och då fick alla kvinnor i hela landet rätt att rösta. Samma år bildades ett institut i landet som såg till kvinnornas rättigheter inom arbetslivet. Om vi tittar på Susan B Anthony så ser vi att hon inte föddes i en svag familj, hennes far hade en fabrik och han slogs för att förbjuda slaveriet i USA. Med detta vill vi säga att Susan B Anthony hade aktivismen i familjen. Om vi tittar runtomkring kampen för kvinnors rättigheter så märker vi att de kvinnor som kunde åstadkomma mycket kom från familjer som var starka, rika eller både och, men förändringen kom inte bara från dem. Vi vänder oss till Sverige och tittar på en författarinna Selma Lagerlöf, hon skrev en bok som heter " Kejsaren av Portugallien". Boken handlar om en

gammal fattig man som blir tokig och får för sig att han är kejsare i Portugallien, när hans dotter åker till Stockholm för att arbeta så hon kunde hämta mat och försörjning till familjen. Familjen var förlorad, deras mark och deras hus skulle bli beslagttaget och dottern åkte in till staden för att söka jobb. På denna tid (1800-talet) hade inte kvinnor stora valmöjligheter när det gällde att hitta jobb så det slutade med att denna dotter sålde sig själv för att kunna överleva. Boken går inte in så djupt på detta men man ser mer och mer vad som händer med hennes far under den här tiden. Boken lästes av många och visade på kvinnans situation under denna tid, men hennes koncentration låg inte på sig själv utan på hennes far och vad som skulle hända. Här har vi vissheten, här upplever en far, en bror, en son sin smärta mannens ögon öppnas. Förståelsen vi får här är den personliga smärtan som man kan få genomgå när kvinnor inte har de rättigheter som alla är värda. 1909 protesterade 20 000 kvinnor i New York för att få höjda löner. Över 3000 affärer/ butiker skrev under kontrakt om att kvinnorna skulle få denna rätt. Punkten här är att om kvinnorna inte skulle ha haft dessa arbeten så skulle dem inte haft något att protestera för. I Boston när kvinnorna fick jobb i fabriker och därefter (1800-talet) även tog mer plats och deltagande i livet bland folket i staden så blev deras röst hörd, men nu är frågan är det pengarna som ger kvinnan makt? Pengar och ekonomi är en del av makten men makt har många olika delar. Vi måste tänka så här om kraften är svag när det gäller arbetsmöjligheter och kvinnorna står under männens bestämmande gällande ekonomin då är vägen till rättigheter pengar men det finns även andra faktorer som till exempel tro , och nedan tar vi ett exempel för att kunna se på detta.

I Göteborg finns en kvinnoorganisation med muslimska kvinnor, dessa kvinnor bär muslimsk sjal. De säger att ofta tror svenskar att dem bär dessa sjalar för att dem är tvingade till det men dem säger själva att så är inte fallet utan dem bär sjalen på grund utav sin tro och inte för att någon annan tvingar dem till det. Dessa kvinnor läser Koranen och samlas för att tillsammans läsa. Dessa kvinnor vänder sig i sin tur till sina familjer och släkt och lär ut om det som står i Koranen. Dem visar att Koranen säger en sak och lagen säger något annat. Med detta delar dem på lagar och tro och visar att det som förhindrar kvinnor är inte deras tro utan de lagar som finns. Dessa kvinnor åker runt och föreläser om sin tro och på så sätt ger dem kunskap om att deras sjalar inte är något påtvingat utan något dem av eget val vill bära. Många gånger är det så att icke romer tror att den romska kvinnan inte har rätt att själv välja utan bara måste ta sig efter vad mannen säger. Identitet är något som tillhör människan och när detta tas ifrån någon genom mänskliga eller kvinnliga rättigheter så är deras rättigheter bestulna. Vi kan fortsätta om tron och se på den kristna tron. Vi har hört att Jesus är församlingens överhuvud

och vi har också hört att mannen är kvinnans överhuvud. Vi behöver tänka på vad Jesus gjort för församlingen för att kunna förstå detta. Jesus korsfästes för församlingen, han gav sitt liv för församlingen på grund av sin starka kärlek till den. Där har vi bilden av ett överhuvud! När vi ser på detta får vi en förståelse, kunskap är det som befriar om vi kan vår bibel eller koran så vet vi att kvinnorna har rättigheten att själva bestämma vilka steg i livet dem tar. Nyss fick vi höra om att det förväntades av kvinnan att hon inte skulle kunna komma någon vart i rättegångar eller att bli vald att arbeta för landet och att det berodde på hennes uppväxt eller deras skolgång. Vi har sett att kvinnorna gjorde framsteg när de hade skribenter som skrev och berättade om deras situation, vi ser också att om detta behövdes kunskap. Kvinnorna fann också styrka i organisationerna och genom protester och vissa där det krävdes kunskap. Kunskap skall man söka och man finner den i det man läser, i skolan och i livet. Utan kunskap är vi romer svaga speciellt om våra mödrar, döttrar och systrar är svaga, för då är vi bara hälften av styrkan och är vi hälften av styrkan kommer vi ingenvart.

Övningar

Dela upp gruppen i par (2 och 2). Visa gruppen dessa bilder (bilderna nedan). Låt paren skriva ner hur kvinnorna hade det på den tiden, vad som kunde förändrats under den tiden och varför det var så för kvinnorna på den här tiden. När dem är färdiga med detta, be dem nu att var och en måla sina egna porträtt visande kvinnor i den bästa och sämsta tiden. Porträtten kan föreställa en hink, en kvast eller något annat som dem vill. När dem är färdiga med porträtten låt dem berätta vad dem vill säga med dessa porträtt.

Våldet och konflikterna

I detta kapitel ska vi tala om något som på engelska heter "violence" och på svenska heter "våld". På det romska språket har vi inga riktiga ord för det här så vi använder oss av "chingar" (våld) eller "konfliktura" (konflikter) istället. Innan vi tittar på våldet så talar vi lite om begreppet så vi kan förstå varför vi väljer ordet våld eller konflikter istället för ilska eller bråk. När någon har ilska gentemot någon så blir den personen arg och det behöver inte vara så att den personen gör någonting för att få ut den ilskan. När en person bråkar tar man ett steg av ilska men det steget är begränsat till bråket. Våldet är som bråket men bråket är en reaktion som i våldet är steg som är tagna. Konflikt bildas när två parter eller fler inte kan finna fred i sitt bråk. Violence däremot är när man tar ut sin ilska på någon. Både ilska, bråk och konflikter kan vara våldsamt men betyder i sig själva inte våld. Våld är när man vill skada någon, handlingen du gör för att skada någon är våld. Därför har vi valt att ibland kalla de för skada, bråk, eller konflikt men vi vill att det ska framgå att vi talar om handlingen som resulterar i skada. Många gånger när vi tänker på denna handling så tänker vi på misshandel. Ofta när ordet bråk mellan en man och fru kommer upp, då tänker vi att mannen är den som skadar kvinnan genom misshandel. Men låt oss även säga detta: Det är inte tvunget att mannen slår sin hustru för att få fram den här handlingen. Se här! Ibland räcker det att en man höjer rösten mot kvinnan eller slår näven i bordet för att få kvinnan att känna sig skrämmd av mannen. Det handlar om rädslan och en man kan utnyttja en kvinnas rädsla och genom den få henne att göra som han vill. Vi fortsätter och tittar på andra exempel som rör den här handlingen utan att någon slår någon. Vi säger att en mamma är kristen och hon talar om för sitt barn att om du inte ber till Gud så kommer inte Gud ge dig mat eller låta dig leka. Denna punkt har vi redan lyft i första kapitlet men här vill vi visa hur en mamma genom att göra barnet rädd kan få barnet att göra det, det inte vill. På samma sätt kan en man försätta en kvinna i rädsla och på så sätt få henne att göra som han vill. Som vi ser så finns det många vägar för att komma till denna handling men om vi nu vänder på det hela och ser hur en kvinna kan använda sig av en sådan handling gentemot mannen. Enligt romsk lag skall oftast barnen i en skilsmässa följa med mamman, men nu ser vi inte bara till romer utan till alla människor och då kan vi se att kvinnor ofta försöker sära/skada männen genom barnen. Historien visar att kvinnan var begränsad i sin roll och ofta var hennes roll att ta hand om hushållet och barnen. Denna roll som den som tog hand om barnen, utnyttjade vissa kvinnor för att kunna vända barnen mot sin far. De finns de kvinnor som talar illa om papporna till sina barn och får barnen att ta avstånd från sina pappor och i en skilsmässa är det ännu värre

för den kvinnan kan då ta ut sin ilska på mannen genom att ta ifrån honom umgänget med sina barn. Även ute i omvärlden kan en kvinna dra nytta av myndigheter för att skada mannen. Om en kvinna ringer för att berätta att hon blivit slagen av sin man så blir hon oftare betrodd än inte. Det finns män som blivit slagna av kvinnor och när dem ringer in för att berätta detta så har det hänt att dem blivit utskrattade. Den här synen från myndigheter hänger ihop med vilka roller vi förväntas ha. Det finns män som bor i Sverige som hämtar en fru till Sverige från andra länder där det är krig och svårt för kvinnorna att överleva, dessa män skrämmer ibland kvinnorna genom att hota dem att anmäla till migrationsverket och få deras uppehållstillstånd indraget om dem inte gör som männen vill. Men om dessa kvinnor själva skulle gå till migrationsverket och tala om hur deras män behandlar dem och skrämmer dem så har dem stor chans att få uppehållstillstånd utan att behöva gifta sig med dessa män. Om vi vänder på det och ser på de kvinnor som gifter sig med flyktingmän och skrämmer dem angående sina uppehållstillstånd och om dem männen går till migrationsverket för att avslöja vad dessa kvinnor gör då är risken stor att männen blir utvisade. Varför är det så? När man söker uppehållstillstånd här i Sverige skall man kunna visa att äktenskapet är äkta, seriöst och starkt. När en man anmäler sin fru till migrationsverket visar han att hans äktenskap inte är starkt, en kvinna i sin tur som anmäler sin man blir sedd annorlunda och tanken är att det är synd om stackars kvinnan som får genomgå det här. Att tycka synd om kvinnan på detta sätt har växt fram genom vad kvinnor under de senaste 100 åren fått genomstå. Under hundratals år bestämde männen över kvinnorna och försatte kvinnorna i en roll som det var synd om. Därför är det nu så att om en man beskyller en kvinna för något så måste mannen kunna bevisa att han har rätt och att kvinnan är skyldig medans om en kvinna beskyller en man för något så måste mannen själv kunna bevisa att han inte är skyldig. Felet förväntas vara mannens och det här kan ge kvinnan styrka och makt att kunna skada mannen så han gör som hon vill. Som vi sagt en kvinna kan ringa och anmäla en man för misshandel och blir mer betrodd än om en man skulle anmäla sin fru för misshandel. Det här är inte jämställdhet och därför är det viktigt att vi alla kämpar för jämställdhet, varför skall det vara så att en kvinna kan få sin man utvisad från landet men en man kan inte göra likadant? Med detta vill vi visa att jämställdhet är inte bara till nytta för kvinnor. Nu vänder vi oss till konflikten och vart den kan komma ifrån. En konflikt uppstår inte från tomma intet, vi tänker så här! En man kommer hem efter en tung arbetsdag och sätter sig framför Tv, hans fru som inte jobbar har varit hemma hela dagen och väntat på att hennes man skall komma hem. Hon sätter sig bredvid honom och ändrar kanal av jävelskap, mannen blir arg och säger att han arbetat hela dagen och kan nu inte få lite lugn o ro. Bråket har redan startat! Kvinnan hade väntat på att mannen

skulle komma hem och hennes tanke var att dem kanske skulle hitta på något att göra tillsammans, men hans tanke var att han är trött och behöver vila. På riktigt om han är trött vad borde han ha gjort? Att gått o lagt sig och om han legat så kanske frun inte skulle diskuterat för hon skulle då se och förstå att han var trött. Ofta berättar inte människor varför dem blir arga men deras ilska är ofta inflätad i våra livsbehov. När vi är trötta, hungriga, törstiga eller lite irriterade. När vi inte fyller dessa behov så växer inom oss irritation för vi har inte det vi behöver som att sova, äta, dricka och vi agerar många gånger på ett sätt som vi sedan ångrar när behoven är fyllda. Vi tar ett annat exempel, kvinnan kommer hem hungrig efter en dag i staden och mannen sitter i köket med sina vänner och spelar kort, kvinnan kan inte äta sin mat i lugn o ro. När mannens vänner gått börjar kvinnan bråka med mannen och bråket växer. Bråk beror inte alltid på våra behov utan ibland bildas bråk av ren stolthet, ibland vill vi visa att vi inte är rädda och vill visa vår styrka. Detta är mycket svårare när det kommer till de yngre för de vill oftare visa att de inte är rädda och hur starka de är. Detta kommer ifrån vilka roller vi haft då männens roll under flera hundra år varit att de skall vara starka och orädda. Vi tar och tänker på rollerna så här: Säg att en kille spelar fotboll och är lite av en tuffing men han gör ett fel och blir upplyst om det. Denne kille kan se på detta till sin fördel och dra lärdom av det men han kan också se det som att dem förnedrar honom, det beror på vilket humör han är på, vad han har för karaktär eller hur dem presenterade hans fel för honom. Han kanske upplever det negativt, blir arg och ger tillbaka och då växer bråket. Men om han tar ett djupt andetag och tänker på varför han blir arg och att han inte kan förändra någons åsikt genom ilska så kanske detta kan gå förbi utan bråk.

Övningar

Dela upp alla två och två. Placera paren vid ett bord och lägg upp något som drar en gräns mellan dem och ge dem dessa roller att spela.

- a) De två personerna bor grannar, varav den ena personen sedan 2 veckor spelar hög musik och grannen som bor bredvid börjar koka av ilska för det är ingen lugn o ro.
- b) En man och fru bråkar om Tv-kontrollen och vilket program de skall se på.
- c) En pappa diskuterar med sin son om vilken tid sonen skall vara hemma.
- d) Två personer träffas på jobbet varav den ena börjar förtala homosexuella, romer och judar och den andra personen är inte enig hans åsikter.
- e) Du misstänker att din granne blivit misshandlad av sin make/hustru, den ena personen tycker att man ska göra en anmälan medans den andra personen tycker att man inte skall anmäla.

Du skall ge personerna deras roller och låt dem inte själva bestämma (det kan dem göra en annan gång och då kan dem även välja andra roller att spela). Därefter byter du ut personerna så att alla får prova olika roller. Tanken med detta är 2 saker. Nr 1. Att se hur ett bråk kan starta och Nr 2. Att se hur man avslutar det och inte låter bråket växa.

Hur skall vi kämpa för jämställdhet?

I dagens läge borde vi veta lite mer om jämställdhet. Nu vänder vi oss för att se hur vi ska lyfta och stärka jämställdheten eller hur vi ska nå den. Jämställdhet är som vi redan sagt inte bara för att stärka kvinnan utan som vi sett genom att stärka kvinnan stärks även männen. Tanken med detta är att vi inte ska fastna på en plats i vår position i livet utan vi dag för dag skall förstärka den. Jämställdhet kan vi inte tro blir färdigställt bara för att synen på de olika rollerna försvinner och var och en blir dömd efter sina handlingar. Nej! Jämställdheten kommer alltid att vara en kamp som behöver lyftas. Varje gång ett fel föds gentemot en man eller kvinna som blir fråntagna sina rättigheter så kommer det alltid finnas en kamp. Men frågan är nu hur vi ska kämpa för jämställdhet? Som vi sett finns många vägar man kan ta i denna kamp men nu ser vi hur vi starkare kan kämpa med vår kunskap. Kunskap är en stor punkt i de steg vi bör ta för att nå jämställdhet. För att se hur vi kan dra nytta av våra kunskaper skall vi ta några exempel och se vilka steg vi bör ta.

Ibland så avsätter ett land ekonomiska medel (pengar) för att jämställdheten skall växa och bli starkare. Dessa pengar är oftast tilldelade på projekt och nu kan vi tänka på ett projekt som kan lyfta jämställdheten. När vi skall göra ett projekt är den första punkten vi måste tänka på problemen, hos romerna om vi jämför dem med svenskarna så är deras kunskap om jämställdhet väldigt liten. Detta material som vi delat med er är ett projekt om jämställdhet, så därför börjar vi med detta för att sedan se vilket annat projekt vi kan göra för att lyfta jämställdheten. Detta projekt försöker ge grundlig kunskap om jämställdhet. Tanken är att det ska finnas ett material på det romska språket så att vi kan få in samtalet om jämställdhet i det romska tänket genom språket. Första steget som togs var planering, planeringen gick ut på att få fram hur detta material skulle lyftas, hur lång tid och under vilken tid skulle dess delar vara klara, hur ska vi förhindra att inte lyckas komma dit vi vill med materialet och hur skall vi sprida materialet så det får god effekt? Så gick starten av detta material till. Först gjorde vi frågeställningar på det romska språket och skickade det till ett antal romer, med dessa frågeställningar ville vi veta vad romer vet och inte vet om jämställdhet så att vi kunde få reda på vilka frågor vi skulle lyfta i materialet. När vi fått in alla svar, slog vi oss ner och tittade på vilka punkter man behöver lyfta. Vi samlade dessa punkter därefter fann vi en kvinna som är specialist på att ta fram läromedel och tester/uppgifter. Med denna kvinna lyfte vi dessa punkter vi samlat in och tittade på vilka uppgifter som kunde vara passande för romer så dem skulle kunna lära sig om jämställdhet. Tanken var inte att ta bort det som kan upplevas som

skamligt, även om vi försökte hålla på det men tanken var att ta fram det som skulle ha störst effekt på romerna. Vi får inte glömma att den svenska jämställdheten inte måste vara den rätta modellen för romsk jämställdhet. Hos romer kanske det är så att kvinnan serverar te och mannen serverar alkohol till sina gäster och detta är något som romerna har valt att så ska det vara. Förändringarna kanske inte behöver vara här utan där baktalandet förhindrar framförallt kvinnorna. Det resulterade i att vi samarbetade med denna kvinna i drygt 3 månader för att hitta det bästa lärosättet och de bästa uppgifterna i grundlig kunskap om jämställdhet. Nästa steg var att dela ut det till romerna och se vilka uppgifter som behövdes ändras eller läggas till. Testandet av materialet utfördes med romer i 4 olika städer och därefter gjorde vi de ändringar som behövdes. När materialet var färdigställt delade vi det på Internet och till vissa romska organisationer så det skulle kunna spridas ytterligare bland flera. Det avslutande steget i projektet är att visa vilka framsteg projektet haft och vilken effekt. När man skriver ett projekt måste man noga se till problemen. Tillexempel vi kanske vill nå de yngre i jämställdhet och kan ta två steg mot jämställdhet. Det ena steget kan vara att blanda tjejer och killar i en sport så vi kan slå ner på de gränser som finns mellan deras roller. Det andra kan vara att skriva en saga om en flicka och pojke som på grund utav sina roller är begränsade. Oavsett vilket av dessa alternativ vi väljer så behöver vi skriva det i projektet. Det första steget i detta är att lyfta problemet så man kan förstå vad vi vill bryta ner eller lyfta upp. Den andra punkten är vad vi vill ska hända genom projektet, tredje punkten är vart vi vill komma och kunna redovisa vart vi kommit. Men vad är skillnaden mellan vad vi vill ska hända och vart vi vill komma?

Problemet idag bland ungdomar och barn är att deras roller är begränsade (problemet)

Vi vill med det här projektet visa att det genom rollerna läggs stora begränsningar för ungdomarna och barnen som hindrar dem från att kunna göra egna val i livet (vad vi vill ska hända)

Vår önskan är att tillverka 200 böcker till barn så vi kan nå 200 barn i kunskap och att samla 50 ungdomar så vi kan bryta ner de gränser rollerna har (vart vi vill komma)

När detta är färdigt kan vi se på hur vi skall redovisa, kanske genom frågor att fråga barnen hur de såg på de olika rollerna innan projektet drog igång och hur de ser på det nu. När vi gjort färdigt detta planerar vi hur vi skall göra, hur vi ska nå fram med projektet så det når

flera, därefter hur vi ska dokumentera hur projektet har gått fram (kanske genom att filma) När allt det här är färdigt då kan vi räkna ut hur mycket pengar vi behöver i detta projekt.

Projekt är en väg för oss att kunna stärka jämställdheten bland romer men jämställdheten tar vi med oss genom rättighet. Punkten här är att vi ska respektera alla människor och inte förhindra någon med tvång. Var och en av oss vill lära våra barn att leva ett bra och respektabelt liv . Här kommer uppfostran in, vi var lärda att för att få respekt så skall du visa respekt och du ska samla den i hela ditt liv. Men ibland lyssnar inte våra barn på oss och ungdomarna ljuger även för oss ibland för att få sin vilja fram, men vad kan vi göra? Vi tar ett exempel: Din son säger till dig att han ska ner på centrum och du säger att han ska vara hemma kl. 21.00 men klockan är redan 22.00 och han är inte hemma. Han ringer dig och säger att han är på väg hem och du väntar klockan är över 22.30 och han är fortfarande inte hemma, du ringer honom och han säger att han är på väg hem från staden men det är mycket trafik på vägen. Du förstår redan att han försöker inte bara lura dig med att det är mycket trafik, han har även avslöjat sig själv med att ljuga om att han varit i centrum men i själva verket varit inne i staden. Vad kan du göra? På riktigt borde du säga till din son att han inte måste ljuga för dig för det handlar inte om att du vill stoppa honom och bestämma vart han ska gå eller vad han ska välja att göra men du blir orolig och när han ljuger för dig och säger att han kommer hem kl. 21.00 och inte gör det då blir du orolig, och när du vet att han ljuger för dig så kokar du av ilska att du behövt vara orolig och rädd i onödan. Så bör du göra för att få honom att förstå och därefter nästa gång så förstår han att han inte ska ljuga för dig om vart han ska gå och när han tror att han kommer hem. På samma sätt arbetar jämställdheten kunskap och förståelse är de viktigaste punkterna här och det utvecklas genom kommunikation.

Vi har sagt att man genom skrift kommit framåt i jämställdheten men bland romerna är inte läskulturen stor och därför behöver man lyfta diskussionen om rollfördelning på alla sätt man kan. Romerna har två spår att kämpa på, det ena är att bekämpa det icke romska tänket att de romska männen hindrar kvinnorna och det kan man förändra genom skrift. Ni kanske har en känd person som kan skriva en tidningsartikel. Se vilka problem som ni kan lyfta till exempel: Många gånger tror icke romer att den romska klädseln är påtvingad kvinnorna och här behöver då romska kvinnornas röst bli hörd. Men för att förhindra situationen bland våra romer så behöver vi göra det genom samtal med våra äldre i kyrkan, på bröllop och fester och andra mötesplatser för romer. Se här! Rättssystemet behöver förändras. I dagens läge vänder

sig många romer till icke romer när de vill skiljas och då kommer barnens talan fram, för det romska rättssystemet lyfter inte det samtalet och därför håller det på att förlora sin kraft. Det kanske skulle vara bra om en romsk domare sa "lyssna unga dam, ett barn behöver sin pappa lika mycket som sin mamma och därför ska pappan ha umgänge med barnet si och så många gånger i veckan". Men denna förändring kommer inte att ske så länge vi inte lyfter frågan. När vi hör förtal om en kvinna behöver vi ta död på förtälet så att kvinnan kan komma framåt i livet. Vår situation är väldigt lik muslimernas som vi talat om. Men hos oss måste det vara förstått vad som är tradition och vad som är förtal och att dela på dem. För att inte glömma så har vi många vägar att detta på, vi kan lägga ut information på Facebook eller Youtube om romska män vars fruar som arbetar eller studerar och även göra radioinlägg.

Ekonomi är också en stor punkt för jämställdhet. Det fanns en gång i tiden en romsk man i Sverige som blev sjuksköterska på ett sjukhus, denne man räknades som oren för doktorsarbete räknas bland romer som orent. Men det var inte bara det som var saken utan rollen som sjuksköterska var oftast kvinnans medan mannens roll oftast var läkare. Här kan vi se hur de olika rollerna kan förhindra oss. En kvinnas jobb förväntas vara som husmor, butiksbiträde, hårfrisör, sekreterare eller hemhjälp men ibland kan det visa sig att en man har talangen att klippa hår men vågar inte gå fram med detta för det kan spridas dåliga rykten om honom. På samma sätt kan det vara för en tjej som är duktig på bilar och mekanik, men är rädd för vad folk säger. Så här framgår det att jämställdhetens största fiende är rädslan. Men om vi säger att det ingen rädsla finns, för ibland finns det faktiskt ingen rädsla och en pappa och mamma uppmuntrar sin son till att bli frisör, men styrkan inte i det. Som vi vet för att kunna gå frisörutbildning krävs pengar. Det finns många utbildningar som kostar pengar, därför behöver romerna gemensamt samtala om arbeten och om business. Romerna kanske behöver en organisation som arbetar med att finna lösningar på hur romer ska lyckas nå de arbeten de vill ha eller en fond för romer som man kan söka för att få bidrag/stipendium/pengar att betala dessa utbildningar med. Ibland måste man vända sig till staten för att söka om något till romer och för det behövs styrka och den styrkan kommer genom

1. Kunskap (att du känner till romernas behov och hur du ska kunna fylla dessa behov).
2. Att gå enad grupp så många som möjligt.

För vi får inte glömma, man har rätt att söka statliga bidrag för att starta något, men man behöver veta hur man skall söka och vart. Som ni ser finns det många vägar men stegen måste

tas. Ja, vi skall inte glömma att det finns diskriminering och den skall vi bekämpa men vi kan inte ge upp eller sluta söka kunskap för utan kunskap kan vi inte bekämpa någonting.

Övningar

1. Nu har människorna lite bättre förståelse för jämställdhetsarbetet. Dela upp människorna mellan 2-4 personer. Ge dem papper och penna och låt dem arbeta med dessa frågor.

- a) Tänk på ett problem som är ett problem bland romer.
- b) Tänk efter hur vi ska bekämpa detta problem (beskriv er plan)

2. När detta är klart, skriv upp problemen och hur de vill bekämpa dem. När det är klart diskuterar ni de problem som kan uppstå i er planering och hur ni rättar till dem.

3. Fördela dem nu på samma sätt och ge dem dessa frågor.

- a) Hur kan du stärka din familj?
- b) Hur kan du stärka dig själv?
- c) Hur kan du stärka kvinnorna?

4. När de gjort klart uppgiften här ovan, skriv upp deras åsikter kring frågorna och fråga hur den ena frågan kan konkurrera med den andra. Till exempel om de sagt att kvinnan kan bli stärkt genom mer egna val, kan det kanske förstöra hennes pappas (familjen) rykte bland folk. Red ut vart det kan finnas konkurens enligt alla tankar och åsikter och se vart ni hamnar.